

Архивски знак:	_____
Рок на чување:	_____ год.
	_____ 20 _____ година
	Потпис, _____

УПРАВА ЗА ФИНАНСИСКО РАЗУЗНАВАЊЕ

**УПАТСТВО ЗА ВРШЕЊЕ НА ПРОЦЕНКА НА РИЗИКОТ ОД ПЕРЕЊЕ ПАРИ И
ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗАМ**

Март, 2019 година

КРАТЕНКИ

СПИ/ФТ	Спречување на перење пари/финансирање на тероризам
ДНФБП	Определени нефинансиски дејности и професии
ПРС	Проценка на ризик на ниво на субјект
ФАТФ	ФАТФ (Работна група за финансиска акција)
УФР	Управа за финансиско разузнавање
БДП	Бруто домашен производ
ЗСПИФТ	Закон за спречување перење пари и финансирање на тероризам
ПП/ФТ	Перење пари/финансирање на тероризам
НРА	Национална проценка на ризик
ОФАС	Канцеларија за контрола на странски средства
ПЕП	Политички експонирани лица
САР	Извештај за сомнителни активности
СТР	Извештај за сомнителни трансакции
UNODC	Канцеларија на ОН за дрога и криминал

1 ВОВЕД

Ова Упатство е подготвено согласно член 10 став (7) од ЗСППФТ и има за цел да им помогне на субјектите во процесот на проценка на ризикот од ПП/ФТ - да ги идентификуваат, проценат, разберат и намалат ризиците од ПП/ФТ.

Ова Упатство може да го користат сите субјекти (финансиски и определени нефинансиски дејности и професии) кои согласно ЗСППФТ се обврзани да ги спроведуваат мерките за СПП/ФТ и да подготват проценка на ризик од ПП/ФТ. Како дополнување на ова Упатство може да се користат и Упатствата подготвени од страна на другите органи на надзор определени со член 146 од ЗСППФТ.

Во процесот на имплементација на мерките за СПП/ФТ, адекватна на ризикот од ПП/ФТ, субјектот треба:

- Целосно да ги разбира последиците од ПП и ФТ;
- Јасно да го дефинира процесот на проценка на ризик;
- Пред да извршат проценка на ризик на нивните бази на податоци и активности, субјектите прво треба да направат проценка на ризик на ниво на субјект;
- Да применуваат мерки за намалување на инхерентниот ризик;
- Резидуалниот ризик треба да се проценува по процесот на намалување на ризикот;
- Целиот процес на проценка на ризик треба јасно да се документира;
- Сите фактори на ризик треба да се следат редовно;
- Сите политики, процедури, и програмата за СПП/ФТ треба да се напишани јасно и на разбирлив начин и се достапни на сите одговорни лица;
- Редовно да се врши ревидирање на ризикот.

2 МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ

ПП и ФТ се нелегални активности кои сериозно можат да ѝ наштетат на економијата, безбедноста и општествената стабилност на една земја. Иако до извесен степен се работи за различни активности, и ПП и ФТ се закана за економскиот и финансискиот сектор. Имајќи ја предвид тајната природа на овој вид криминал, многу е тешко да се приберат статистички податоци за тоа колку пари се перат на годишно ниво, или колку пари се користат за финансирање на тероризам. Според Канцеларијата на ОН за дрога и криминал (UNODC), проценките се дека годишно се перат 2 – 5% од глобалниот БДП, или \$800 милијарди - \$2 билиони во сегашни американски долари.¹

Во минатото се сметало дека перењето пари е проблем само на офшор центрите и на успешните финансиски пазари, но сега е веќе јасно дека ПП и ФТ се глобален проблем кој има влијание врз сите држави што се дел од меѓународниот финансиски систем. Сепак, најранливи се сè уште земјите во развој кои имаат нестабилен финансиски систем, слаба регулатива и неефикасна примена на мерките за СПП/ФТ.

Меѓународните организации како што се Организацијата на Обединетите нации, Европската Унија, и Советот на Европа имаат изготвено конвенции и директиви што се ратификувани и до извесна мера се применуваат од страна на владите што се имаат приклучено кон борбата против ПП и ФТ. Главното меѓународно тело кое ги поставува светските стандарди во борбата против ПП и ФТ- ФАТФ во „40 препораки“² ја определува обврската за проценка на ризик и примена на пристап базиран на ризик. Согласно Препораката 1 на ФАТФ, државите имаат обврска да вршат проценка на ризик и да преземаат мерки за делотворно намалување на ризикот. Врз основа на проценките, државите применуваат пристап базиран на ризик. Дополнително, препораката ги повикува државите да бараат од финансиските институции и определени нефинансиски дејности и професии исто така да го проценуваат и ублажуваат ризикот на институционално ниво.

1. Проценка на ризик и примена на пристапот базиран на ризик *

Земјите треба да ги идентификуваат, да ги оценат и да ги разберат ризиците од перењето пари и финансирањето на тероризам за земјата, и треба да преземат активности, вклучувајќи и назначување орган или механизам за координирање на активностите за проценка на ризиците и примена на ресурси, со цел да се обезбеди делотворно намалување на ризиците. Врз основа на таа проценка, земјите треба да применат пристап базиран на ризик за да обезбедат дека мерките за спречување или ублажување на перењето пари и финансирањето на тероризмот се сразмерни со идентификуваните ризици. Овој пристап треба да биде основа за ефикасното распределување на ресурсите во режимот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, и за спроведување на мерките засновани на ризик за сите препораки на ФАТФ. Кога земјите ќе идентификуваат поголеми ризици, треба да се воведат режим за спречување перење пари и финансирање тероризам кој соодветно ќе ги адресира ваквите ризици. Кога во земјата ќе се идентификува понизок ризик, таа може да одлучи да дозволи поедноставни мерки за некои од препораките на ФАТФ, под одредени услови.

Државите треба од финансиските институции и определени нефинансиски дејности и професии да побараат тие да го идентификуваат, да го проценат, и да преземат соодветни активности за намалување на нивниот ризик од перење пари и финансирање тероризам.

¹ UNODC - [Money-Laundering and Globalisation](#)

² FATF - [40 Recommendations](#)

3. ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

Обврските за задолжените субјекти во однос на проценка на ризикот од ПП/ФТ се содржани во одредбите од ЗСППФТ. Тие одредби се во согласност со меѓународните стандарди - Препораките на ФАТФ и Четвртата Директива на ЕУ за СППФТ (2015/849).

Имено, во членот 10 од ЗСППФТ пропишана е обврската субјектите да подготвуваат проценка на ризик од ПП и ФТ.

Член 10

(1) Субјектите се должни да изготват проценка на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам со цел да ги идентификуваат, проценат, разберат и намалат ризиците од перење пари и финансирање на тероризам, земајќи ги предвид факторите на ризик кои се однесуваат на:

- а) клиентот;
- б) државите или географските подрачја;
- в) производите, услугите или трансакциите и
- г) каналите на дистрибуција

(2) Проценката на ризикот од ставот (1) на овој член мора да биде документирана и соодветна на големината на субјектот, видот, опфатот и сложеноста на неговата деловна активност.

(3) Субјектот е должен редовно да ја ажурира проценката на ризикот од ставот (1) на овој член.

(4) Субјектот е должен проценката на ризикот од ставот (1) на овој член да ја достави на барање на надлежните органи на надзорот од членот 146 од овој закон.

(5) Субјектот е должен проценката на ризикот од ставот (1) на овој член да ја усогласи со националната проценка на ризикот.

(6) Субјектот е должен, пред да направи значителни промени во своите деловни активности и процеси кои можат да влијаат на мерките кои се преземаат со цел спречување на перење пари и финансирање на тероризам, како и при воведување на нов производ, услуга, активност или канал на дистрибуција, како и при воведување на нови технологии, да спроведе проценка на ризикот со цел утврдување и проценка на тоа како промените влијаат на изложеноста на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам и е должен да преземе соодветни мерки за намалување и за ефикасно управување со ризикот.

7) Органите на надзор од членот 146 од овој закон се должни да изготват упатство за вршење на проценка на ризикот за субјектите за кои вршат надзор.

4 ПРОЦЕНКА НА РИЗИК

4.1 Зошто е важен пристапот базиран на ризик

Пристапот базиран на ризик е клучен за обезбедување на делотворно спроведување на мерките за СПП/ФТ. Со солиден пристап базиран на ризик се обезбедува усогласеност на сите мерки што се преземаат за спречување и намалување на ПП и ФТ со идентификуваните ризици.

4.2 Меѓународни стандарди и насоки

Клучен елемент во „40-те препораки“ на ФАТФ, е спроведувањето на ефективни мерки против ПП и ФТ кои се базирани на ризикот. Согласно Препораката 1, задолжените субјекти треба да ги идентификуваат, да ги проценат и да преземат делотворни мерки за намалување на ризиците од ПП и ФТ. Исто така, во Препораките 10 до 16, ФАТФ препорачува дека задолжените субјекти треба да спроведат превентивни мерки врз основа на пристапот базиран на ризик, и да применат зајакнати мерки во сите случаи каде што ризикот од ПП и ФТ е идентификуван како повисок.

Дополнително на 40-те препораки, ФАТФ има објавено и корисни упатства, со цел да им се помогне на задолжените субјекти да го спроведат пристапот базиран на ризик, а на надзорните органи да ги исполнуваат обврските поврзани со надзорот на проценката на ризик. Како што се наведува погоре, ФАТФ не е единствената група што објавува документи во врска со ПП и ФТ. Тоа го прави и групата Волфсберг (Wolfsberg Group), која има подготвено и објавено насоки за конкретни аспекти од спроведувањето на борбата против ПП и ФТ.

4.3 Проценка на ризик

„Пристап базиран на ризик во однос на спречувањето на ПП и ФТ“ подразбира дека државите, надлежните власти и задолжените субјекти ги идентификуваат, ги проценуваат и ги разбираат ризиците во однос на ПП и ФТ на кои се изложени, и преземаат мерки против ПП и ФТ што се сразмерни и адекватни на проценетиот ризик, а со цел тој делотворно да се намали.

4.3.1 Што е ризик?

Ризикот може да се дефинира како веројатност одреден настан да се случи и последиците од него. Едноставно кажано, ризикот може да се смета како комбинација на шансите одреден настан да се случи и степенот на штета или загуба што би произлегол од него.

Во контекст на ПП и ФТ, односот меѓу заканите и ранливоста на субјектот претставуваат ризик истиот да биде искористен за ПП и ФТ.

Закани: може да биде лице (или група) или објект што може да предизвика штета. Во контекст на ПП и ФТ, закана можат да бидат криминалци, нивни помагачи, средства, па дури и терористички групи.

Ранливост: делови од одреден бизнис што може да бидат искористени од страна на идентификувана закана. Во контекст на ПП и ФТ, ранливост може да биде слабата контрола во рамки на субјектот, нудење високо ризични производи и услуги и сл.

Последици: се однесува на сериозноста на штетата што би настанала во случај на материјализирање на ризикот од ПП и ФТ (т.е. заканите и ранливоста).

4.3.2 Што е управување со ризик?

Управување со ризик е процес што распространето се користи во јавниот и приватниот сектор како поддршка во донесувањето одлуки. Кога станува збор за ПП и ФТ, тоа е процес што вклучува препознавање на ризиците од ПП и ФТ, оценка на овие ризици и развивање методи за управување и намалување на идентификуваните ризици.

4.3.3 Што е инхерентен и резидуален ризик?

При проценка на ризикот важно е да се прави разлика помеѓу инхерентен ризик и резидуален ризик. Инхерентен ризик е ризикот вграден во одреден настан или околност што постои пред да се применат мерки за контрола или за намалување. Од друга страна, резидуален ризик е нивото на ризик што преостанува по спроведувањето на контролите и мерките за намалување.

4.3.4 Што е пристап базиран на ризик?

Во контекстот на ПП и ФТ, пристап базиран на ризик значи процес што го вклучува следното:

- 1) **Проценка на ризикот** на деловните активности и клиенти преку одредени пропишани елементи;
  - Производи, услуги и канали на дистрибуција;
  - Географска лоцираност;
  - Клиенти и деловни односи и
  - Други релевантни фактори.
- 2) **Намалување на ризик** преку спроведување контроли и мерки приспособени на идентификуваниот ризик;
- 3) Редовно ажурирање на **идентификацијата на клиентот**, и доколку е потребно, информациите за вистинскиот сопственик и деловниот однос, во согласност со проценетото ниво на ризик и
- 4) **Тековно следење** на трансакциите и деловните односи во согласност со проценетото ниво на ризик.

Проценката и намалувањето на ризикот од ПП и ФТ не е статична активност. Веќе идентификуваните ризици може да се променат или да еволуираат со текот на времето, со навлегувањето на нови производи или нови закани во деловниот контекст на субјектот. Следствено, субјектот треба пристапот кон ризикот да го ре-евалуира и ажурира секојпат кога има примена на факторите на ризик.

Слика 1 – Четири чекори во процесот на проценување на ризикот

5 ПРОЦЕС НА ВРШЕЊЕ ПРОЦЕНКА НА РИЗИК – ПРОЦЕНУВАЊЕ НА ФАКТОРИТЕ НА РИЗИК

Процесот на вршење проценка на ризик треба да помине низ неколку чекори:

- Национална проценка на ризик- НРА,
- Проценка на ризик од страна на надзорните органи на субјектите за кои вршат надзор,
- Проценка на ризикот на ниво на субјект и
- Проценка на ризикот на базата на податоци насубјектот.

НРА од ПП и ФТ се спроведува од страна на институциите вклучени во системот за СПП/ФТ, а координирани од Советот за борба против ПП и ФТ заради идентификување, проценување, разбирање и намалување на ризикот поврзан со ПП и ФТ. Советот за борба против ПП и ФТ изготвува извештај за НРА од ПП и ФТ кој се објавува на интернет страницата на УФР.

Сите надзорни органи треба да вршат проценка на ризик на субјектите за кои вршат надзор, со цел да го разберат ризикот и заканата што тој субјект ја претставува во однос на ПП и ФТ. Детална проценка на ризикот на субјектите за кои вршат надзор ќе им овозможи на надзорните органи да го разберат нивото на ризик кај тие субјекти и корисни информации при подготовката на планот за надзор – т.е. дали надзорот на субјектите би требало да се врши почесто и подетално. При правење проценка на ризик на субјектите за кои вршат надзор, надзорниот орган треба да ги земе предвид сите фактори што се разгледуваат кога се прави проценка на ризик на ниво на субјект, или проценка на ризик на база на податоци, како на пример клиентот, географската лоцираност, производот/услугата и трансакциите и каналите на дистрибуција.

1) Клиент

- а) Каква е сопственичката структура на субјектот - дали е едноставна или сложена;
- б) Кој е крајниот корисник на субјектот;
- в) Дали во сопственичката структура на субјектот има политички експонирани лица;
- г) Дали клиентот е домашен или странски субјект;
- д) Дали клиентот е на каков било црн список или список за санкции;
- ѓ) Историјат на клиентот – дали во минатото бил поврзан со некакви активности за перење пари и финансирање на тероризам;
- е) Дали клиентот бил санкциониран/казнет од страна на националните власти за непочитување на националното законодавство и стандарди за спречување на перење пари и финансирање на тероризам; и сл.

2) Географска лоцираност

- а) Каде е регистриран субјектот;
- б) Каде се наоѓа контролната/сопственичката структура на регистрираниот субјект;
- в) Географски од каде потекнуваат крајните сопственици на субјектот;
- г) Во кои подрачја, во земјата и меѓународно, се одвиваат повеќето деловни активности на субјектот итн.

3) Производи, услуги или трансакции

- а) Какви видови производи, услуги и трансакции нуди субјектот;

- б) Колкав е ризикот тие производи, услуги и трансакции да бидат злоупотребени за перење пари и финансирање на тероризам;
- в) Врз основа на пријавените сомнителни трансакции и зајакнатите длабински анализи што ги прави субјектот под надзор, каква типологија најчесто користат клиентите за перење пари и финансирање на тероризам итн.

4) Канали на дистрибуција

- а) Какви канали на дистрибуција користи клиентот;
- б) Дали во каналите на дистрибуција се користат трети страни или посредници;
- в) Дали субјектот често користи нови технологии;
  - "m-трговија" (m-commerce);
  - Кripto валути– Bitcoin, Litecoin, Ethereum, Onecoin;
  - Плаќање преку интернет– PayPal, Amazon Pay, Google Wallet, Bitcoin (врз основа на блок чеин методот на вршење трансакции);
- г) Дали каналите за дистрибуција што ги користи субјектот нудат можност за анонимност итн.

5.1 Проценка на ризик од страна на субјект

5.1.1 Проценка на ризик на ниво на субјект ПРС

Една институција, било да е финансиска или нефинансиска, прво и пред сè треба да направи само-проценка – проценка на ризикот на ниво на субјект, со цел да ги разбере ризиците и заканите поврзани со ПП и ФТ на кои е изложена или може да биде изложена, како на пример, корупција, криумчарење на наркотици, даночна евазија и сл. Во текот на овој процес, институцијата треба да ги земе предвид работните активности кои ги извршува и пазарите на кои работи, географската лоцираност, видот на клиенти, производи и услуги со кои работи, како и внатрешните процедури за клиентите и услугите.

Пазарите на кои работи субјектот се разгледуваат од повеќе аспекти – пазари со кои деловно соработува, како и местата каде што се наоѓаат филијалите на субјектот. Многу важен елемент при изработка на оваа проценка е да се земе предвид и зависноста на субјектот од трети лица при вршењето на работата и давањето услуги. Надворешните соработници можат до висок степен да го изложат субјектот на несакан и неочекуван ризик од ПП и ФТ.

При изработката на ПРС, субјектот исто така треба да ја земе предвид сопственичката структура – сложеноста на сопственичката структура, вистинскиот сопственик на субјектот, географската местоположба на субјектите во чија што сопственост е институцијата и сл. За ажурирана и веродостојна проценка многу е важно субјектот да врши проценка на ризик при воведувањето на нови производи и услуги; секој нов производ и услуга мора да биде категоризиран според ризикот, а внатрешните процедури, политики и процеси мора редовно да се ажурираат за да се усогласат со новата категоризација на ризик на институцијата.

Сите податоци во врска со проценката на ризикот може лесно да се внесат во табела, и тоа може да е многу корисно за раководството на субјектот, бидејќи така ќе може полесно да го разбере ризикот на кој е изложена субјектот во однос на ПП и ФТ. Во Прилог I на овој документ е приложена едноставна табела од ваков вид.

5.1.2 Проценка на ризик на базата на податоците и активностите на субјектот

Вториот чекор што треба да се преземе, кој мора да се нагласи дека е многу важен, е проценката на ризик на базата на податоците и активностите на субјектот. Во рамките на овој чекор, субјектот треба да ги анализира клиентите (физички и правни лица) што ги има во базата, производите и услугите што ги нуди, видовите трансакции што ги врши, географското подрачје и активности, како и каналите на дистрибуција.

Во член 10 став 1 од ЗСППФТ е пропишано:

Член 10

(1) Субјектите се должни да изготват проценка на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам со цел да ги идентификуваат, проценат, разберат и намалат ризиците од перење пари и финансирање на тероризам, земајќи ги предвид факторите на ризик кои се однесуваат на:

- а) клиентот;
- б) државите или географските подрачја;
- в) производите, услугите или трансакциите и
- г) каналите на дистрибуција.

Анализата на клиентот е важен чекор што секој субјект треба да го направи при воспоставувањето на деловен однос со клиентот (on-boarding), но исто така и во текот на времетраењето на деловниот однос со клиентот. Субјектот треба од почетокот на деловниот однос да направи проценка на ризик и секој клиент да го рангира согласно ризикот, што ќе се користи подоцна кога врз основа пристапот базиран на ризик ќе се одредува степенот на мониторинг за клиентот.

Кога се прави анализа на клиентот за правно лице, многу е значајно да се идентификува и потврди вистинскиот сопственик (физичко лице). Познавањето на вистинскиот сопственик на правно лице, од каде тој или таа потекнува, и видот на работа/ дејноста која ја врши е од клучно значење при оценувањето на ризикот што клиентот може да го носи за субјектот со кој влегува во деловен однос.

Во случаи во кои клиентот е рангиран како клиент со поголем ризик, треба да се изработи и засилена анализа на клиентот, а субјектот треба подетално и редовно да ги следи активностите на клиентот. На списокот подолу се наведуваат видови клиенти и нивни активности кои добиваат ранг на висок ризик. Овој список не е конечен, и треба да се смета само како пример.

- Клиенти- носители на јавни функции;
- Нерезидентни клиенти;
- Дејности кои интензивно работат со готовина;
- Невладини и добротворни организации;
- Офшор компании;
- Бизниси кои се лоцирани во држави со висок ризик;
- Клиент што не е физички присутен;
- Клиенти од држави кои не ги имплементираат мерките за СПП/ ФТ утврдени од страна на ФАТФ;
- Клиент со сложена сопственичка структура што во голема мера го отежнува идентификувањето на вистинскиот сопственик;
- Клиент што работи преку овластено лице, труст, застапник или трети страни.

5.1.2.2 Географска местоположба

При оценување на географската местоположба во проценката на ризик од изложеност на ПП и ФТ, субјектите треба да ги земат предвид следните аспекти:

- Проценка на степенот на ризик од ПП и ФТ базиран на географското место од каде што потекнува клиентот;
- Проценка на географска лоцираност на местата со кои што клиентот има деловни односи, т.е. местата каде што се вршат трансакциите и каде што се даваат или добиваат услугите и
- Проценка на географската местоположба на деловните партнери на клиентот.

Кога се оценува географската местоположба, субјектите не би требало да се ограничат само на географските локации надвор од земјата, туку треба да ги разгледуваат и географските локации во државата, т.е. дали местото на потекло е познато по проституција, криумчарење на наркотици и оружје и сл.

При проценка на географската локација во странство, овластеното лице кои ја врши проценката на ризик во субјектот може да ги користи списоците на високо ризични држави што ги објавуваат повеќе меѓународни организации, како ФАТФ, базелскиот Институт за управување, Европската комисија, Канцеларијата за контролирање странски средства при Одделот за финансии на САД (OFAC) и сл. Исто така, треба да се има предвид и членот 37, став (2) од ЗСППФТ, УФР на својата интернет страница редовно објавува список со високо ризични држави, односно на следната локација: <http://www.ufr.gov.mk/?q=node/34> редовно се објавуваат државите кои не ги имплементирале мерките за СПП/ ФТ утврдени од страна на ФАТФ .

При проценката на ризикот од гледна точка на географската локација, многу е важно да се има предвид и ризикот на пограничните места во однос на перењето пари, а во последно време особено и во однос на финансирањето тероризам.

Членот 37 од ЗСППФТ ги обврзува субјектите да преземаат одредени мерки кога клиентот потекнува од високо ризична земја. Субјектот треба да прибави дополнителни информации за клиентот и вистинскиот сопственик, на бизнисот на клиентот и природата на деловниот однос, целта на најавената или извршената трансакција, изворот на средства и изворот на имотот на клиентот. Субјектот е обврзан зачестено да ги ажурира документите и податоците за клиентот и вистинскиот сопственик; да бара одобрување од повисокото раководство при воспоставување на нов деловен однос или при продолжување на постојниот деловен однос, и да обезбеди зајакнато следење на деловниот однос и активностите во рамки на истиот.

Член 37

(1) Освен во случаите од членот 33 од овој закон, кога клиентот е од високоризична држава, субјектот е должен при воспоставување на деловен однос или извршување на трансакција да ги преземе особено следниве мерки: - - - обезбедување на дополнителни податоци за клиентот и/или вистинскиот сопственик, неговата дејност, природата на деловниот однос, целта на најавената или извршената трансакција, изворот на средствата и изворот на имот на клиентот,
- зачестено ажурирање на документите и податоците за клиентот и вистинскиот сопственик,
- обезбедување одобрение од високото раководство за воспоставување на нов деловен однос или продолжување на постоечкиот деловен однос или
- засилено следење на деловниот однос и активностите кои се преземаат во рамки на истиот.

(2) Управата редовно ја објавува листата на високоризични држави на својата официјална веб страница.

5.1.2.3 Производи, услуги и трансакции

Не сите производи, услуги и видови трансакции го носат истиот степен на ризик во однос на можна злоупотреба за ПП и ФТ. При оценувањето на ризикот на производите, услугите и видовите трансакции, субјектот прво треба да направи проценка на сопствените производи, со тоа што на секој производ ќе му даде проценка за инхерентен ризик. Тоа може да се направи со анализа на производите, услугите и трансакциите според одредени критериуми, како на пример:

- Голем број на трансакции што се извршуваат набрзина, со користење на одреден производ или услуга;
- Користење на производи кои овозможуваат анонимност;
- Користење производ или трансакции кои се сложени по природа;
- Производ, услуга или трансакција кои се претежно готовински (cash intensive);
- Сметка за трансфер/посредничка сметка (pass-through account) или дознаки од/до високо-ризични држави и сл.

Во прилог е прикажан список на производи, услуги или трансакции кои би можеле да се квалификуваат како високо ризични, за кои субјектите треба да применат засилена анализа. Списокот не е конечен – се работи за индикатори кои укажуваат дека одреден производ, услуга или трансакција може да претставува поголем ризик за субјектот:

- Електронско банкарство;
- Странски кореспондентни сметки;
- Девизи;
- Трансакции со компании школки (shell company);
- Делење на трансакциите под износот за пријвување до УФР (Smurfing);
- При-пеид картички;
- Сефови;
- Приватно банкарство;
- Одненадеж активирани сметки;
- Висок обрт;
- Сметки за трансфер/посреднички сметки;
- Производи каде доминираат готовински трансакции;
- Заеми со готовински залог;
- Трансакции со одредени обврски и услови;
- Коцкање на Интернет;
- Трустови³;
- Набавка на добра со висока вредност;
- Формирање на правни лица и аранжмани;
- Формирање и продавање на компании-школки;
- Нудење на услуги за вршење директорска функција или функција на повереник, виртуелна канцеларија и поштенско сандаче;
- Овозможување трансакции преку сметки на трустови или сметки на клиенти;
- Овозможување купопродажба на недвижен имот;

³ Трустовите не се дозволени во Република Северна Македонија, но тие сепак треба да се анализираат и да се земаат предвид ако се дел од сопственичката структура на клиентот.

- Услуги за застапување клиенти и брокерство;
- Овозможување услуги за клиенти и посредници со место на престој во странство;
- Услуги за даночно усогласување и даночно минимизирање

5.1.2.4 Канали на дистрибуција

Во член 10, ЗСППФТ ги наведува каналите за дистрибуција што треба да се земат предвид кога се врши проценка на ризик. Не сите канали за дистрибуција го зголемуваат ризикот од ПП и ФТ на субјектот. Но, одредени канали треба подетално да се проценат. Подолу е список, кој не е конечен, на каналите на дистрибуција кои можат да претставуваат поголем ризик за субјектот:

- Каналот на дистрибуција дозволува трансакции без присуство на клиентот;
- Каналот на дистрибуција е нов платежен метод;
- Каналот на дистрибуција дозволува анонимност;
- Каналот на дистрибуција дозволува трансфер на многу големи износи на пари или добра со висока вредност;
- Каналот на дистрибуција дозволува вклучување на трета страна или посредник.

Кога надзорниот орган или задолжениот субјект врши проценка на ризик, многу е важно да се направи проценка и на главните регулаторни ризици, како што се:

- Неусогласеност на националното законодавство и стандарди за СПП/ФТ;
- Неподнесување СТР до надлежните органи;
- Несоодветна длабинска анализа на клиентот – идентификација, верификација;
- Неефикасни правила и процедури за СПП/ФТ, непостоење на програма и план за СПП/ФТ.

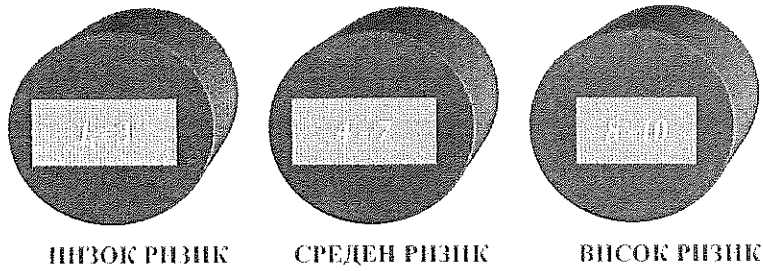
5.2 Бодување на ризик и матрици на ризик

Наредниот чекор во процесот на проценка на ризик е бодувањето на ризикот. Бодувањето на ризикот треба да се применува секаде – и кај проценката на ризик што ја прават надзорните органи, во проценката на ниво на субјект и проценката на ризикот на базата на податоци и активности. Откако ќе се идентификуваат сите фактори на ризик и ранливост што можат да го изложат субјектот на ризик од ПП/ФТ и откако ќе се проценат сите фактори на ризик согласно горенаведеното овластеното лице може да пристапи кон рангирање на категориите на ризик со бодување. Најлесен начин да се направи бодување на ризикот е со рангирање на секој идентификуван фактор или категорија на ризик. На пример: низок ризик (1-3 на скала од 1 до 10), среден ризик (4-7 на скала од 1 до 10) и висок ризик (8-10 на скала од 1 до 10). Сето тоа може да се стави на една табела, матрица која лесно може да се користи и следи.

Пример 1

Клиентот кој е пензионер и има регуларна трансакциска сметка може да биде рангиран со низок ризик, исто како и производитите кои тој ги користи. Од друга страна, клиент кој е политички експонирано лице со сеф, треба да се рангира како високо ризичен според двата фактора: фактор клиент и фактор производ, и за ваквиот клиент ќе биде потребна засилена анализа и следење.

ПРИМЕР

Слика 2: Рангирање на ризикот со бодување факторите/категиорите на ризик

МАТРИЦА НА РИЗИК ЗА ПРОЦЕНКА НА РИЗИК НА КЛИЕНТ – ПРИМЕР

	Низок ризик	Среден ризик	Висок ризик
Клиент			
Производ, услуга или трансакција			
Географска лоцираност			
Канал на дистрибуција			
Севкупен ризик на клиентот			
Потребни мерки за намалување			

МАТРИЦА НА РИЗИК ЗА СЕВКУПНА ПРОЦЕНКА НА РИЗИК ОД СТРАНА НА НАДЗОРЕН ОРГАН И ПРОЦЕНКА НА РИЗИК НА НИВО НА СУБЈЕКТ - ПРИМЕР

	Низок ризик	Среден ризик	Висок ризик
Клиент			
Производ, услуга и трансакција			
Географска лоцираност			
Канал на дистрибуција			
Потребни мерки за намалување			

МАТРИЦА НА РИЗИК ЗА СЕВКУПНА ПРОЦЕНКА НА РИЗИК ОД СТРАНА НА НАДЗОРЕН ОРГАН И ПРОЦЕНКА НА РИЗИК НА НИВО НА СУБЈЕКТ –МАТРИЦА ЗА ВЕРОЈАТНОСТ И ВЛИЈАНИЕ – ПРИМЕР

Веројатност	Висока			
	Средна			
	Ниска			
		Ниско	Средно	Високо
Влијание				

5.3 Намалување на ризикот

Намалувањето на ризикот може да се дефинира како процес преку кој субјектот поставува контроли кои придонесуваат кон намалување на идентификуваниот ризик на прифатливо и разумно ниво.

Откако субјектот ќе ги идентификува ризиците, тој треба да го дефинира начинот на кој ќе ги ублажи идентификуваните ризици и да го дефинира нивото на ризик што за субјектот ќе биде прифатлив.

Намалувањето на ризикот се врши со изготвување на конкретни и насочени политики и процедури што треба да се применуваат кај високо ризичен клиент, производ, услуга, трансакција, деловен однос или идентификувана состојба. Но, намалувањето на ризикот и намалувањето на идентификуваниот ризик на прифатливо и разумно ниво не зависи само од примената на политиките и процедурите, туку и нивното правилно спроведување.

Додатно на политиките, процедурите и програмите, многу корисен метод за намалување на ризикот е обука на вработените. Во текот на обуките, субјектот има можност директно да споделува разни информации: индикатори за препознавање на сомнителни трансакции и активности, типологии, трендови, законски обврски, нови политики, процедури и програми.

Уште еден метод што може да се користи се софтверските програми. Дефинирањето на модел за ризик со кој соодветно ќе се следат и управуваат прифатливите ризици, соодветните контроли и задолжување со задачи е уште еден метод за намалување.

Во оваа фаза на намалување на ризикот, субјектот може многу лесно да одреди кој производ и услуга треба да се забрани и со кого треба да се прекине деловниот однос. Во оваа фаза, субјектот исто така треба да го одреди видот на клиенти на кои треба да им се забрани да воспоставуваат деловен однос со него.

5.4 Евалуација на резидуален ризик

Резидуалниот ризик е ниво на ризик што преостанува по спроведувањето на мерките и контролите за намалување на инхерентниот ризик. Во оваа фаза треба да се одреди нивото на резидуален ризик и дали методите за намалување што се применуваат даваат резултат. Проценката на резидуалниот ризик е важна, и обезбедува дека ризикот е на

или под нивото кое за институцијата е разумно и прифатливо, и со кое што таа може да се справи. Ако оценката е дека резидуалниот ризик е сè уште над прифатливото и разумно ниво за институцијата, потребно е процесот на намалување да се повтори, овој пат со зајакнат квалитет. Резидуалните ризици може да се толерираат (прифатлив ризик, со можност тој да расте) или да се ублажат (ублажен, но сè уште присутен ризик; можно е мерките за намалување да не функционираат).

5.5 Профил на ризик – документирање на процесот

Субјектите треба да го документираат профилот на ризик, т.е. целиот процес на пристапот базиран на ризик:

- Одредување на факторите на ризик;
- Одредување на ризикот на клиентите и објаснување зошто на одреден клиент му се доделува одреден ризик. Вакво објаснување треба да има за секој клиент;
- Географска лоцираност, со објаснување зошто на одредена географска локација ѝ се доделува одреден ризик. Вакво објаснување треба да има за секоја географска локација;
- Производи, услуги и трансакции, со објаснување зошто на одреден производ, услуга или трансакција им се одредува таквиот ризик. Вакво објаснување треба да има за секој производ, услуга и трансакција;
- Канали на дистрибуција, со објаснување зошто на одреден канал на дистрибуција му се доделува таквиот ризик. Вакво објаснување треба да има за секој канал на дистрибуција.

Исто така, треба да се документира и процесот на намалување – како треба да се постапува со одреден фактор на ризик, што е прифатливо и разумно ниво на ризик за секој фактор на ризик и што е севкупното прифатливо и разумно ниво на ризик.

Документирањето на процесот е одраз на одлучноста на субјектот за борба против ПП/ФТ, но воедно и многу корисно за раководните структури, кои на овој начин ќе можат да ја видат поголемата слика на профилот на ризик на нивната институција.

Дополнително на документирањето на процесот поврзан со профилот на ризик, внатрешните политики и процедури, треба да се документира и програмата за СППФТ. Во член 11 од ЗСППФТ се дадени основите елементи на програмата.

Сите политики, процедури, исто како и програмата за СППФТ треба да бидат јасно напишани, со цел вработените кои треба да ги применуваат можат лесно да разберат што треба да прават и како треба да работат.

5.6 Ревидирање на ризикот

Проценката на ризик не е еднократен туку постојан и динамичен процес, кој треба да се ревидира и ажурира.

Проценката на ризикот и следењето треба да се прави на редовна основа, за сите фактори на ризик, со оглед на фактот дека степенот на ризик е подложен на промени. Доколку дојде до промена на нивото на ризик, одредени политики и процедури што се однесуваат на одреден фактор на ризик може да не се веќе валидни. Истото се однесува и на случаите кога се воведува нов производ или услуга – само по себе проценката на ризик веќе не е валидна и мора да биде ажурирана со новите фактори на ризик, и со

новите политики и процедури. Затоа е неопходно политиките и процедурите, исто како и проценката на ризик, постојано да се ревидира и ажурира.

Ревизијата на ризикот може да му помогне на субјектот да добие јасна слика за делотворноста на програмата за СППФТ и проценката на ризик.

Бр. 02-2/54(19)

Скопје, 29.03 2019 година

Директор

Блажо Трендафилов

Прилог I: Табела– Проценка на ризик на ниво на субјект

Проценка на ризик на ниво на субјект	Висок	Среден	Низок
Сопственичка структура			
Вистински сопственик А			
Вистински сопственик Б			
Вистински сопственик В			
Просечен ризик			
Земја на регистрација на субјект А			
Земја на регистрација на субјект Б			
Земја на регистрација на субјект В			
Просечен ризик			
Просечна вредност на ризикот од сопственичката структура			
Географско подрачје на институцијата			
Локација на филијала 1			
Локација на филијала 2			
Локација на филијала 3			
Просечна вредност на ризикот на институцијата во однос на географскиот опфат			
Клиент			
Политички експонирано лице			
Не-резидентно лице			
Невладина организација			
Корисник на социјална заштита			
Пензионер			
Клиент од високо ризично подрачје			
Просечна вредност на ризикот на субјектите-клиенти			
Географско подрачје			
Меѓународни подрачја на висок ризик			
Земја од листата на ФАТФ			
Локации во погранични подрачја			
Локација во земјата со висок ризик			
Просечен ризик			
Производ/Услуга			
При-пеид картички			
Производи кои се готовинско интензивни			

Сефови			
Просечен ризик			
Канали на дистрибуција			
Дозволена анонимност			
Трансакции без присуство на клиентот			
Просечен ризик			
Аутсорсинг компанија			
Сопственичка структура			
Вистински сопственик			
Вид на бизнис			
Локација			
Просечен ризик			
Проценка на ризик на ниво на субјект			